

INFORME SOBRE EL NOM DE MONCADA

Es presenta al Ple de l'Ajuntament de Moncada de 25-09-2023 la proposta d'alteració del nom oficial de la ciutat per la doble denominació **Moncada – Montcada**. El present informe aborda les principals raons, basades en l'acreditació històrica i la realitat viva de la llengua, que determinen la forma normativa a que deuria ajustar-se'n, en valencià, la correcta escritura del topònim.

1. Antecedents

Des dels 80 del s. XX, els processos de canvi denominatiu de viles i ciutats valencianes de zona de predomini llingüístic valencià han vingut incorporant al *Registro de Entidades Locales* del hui *Ministerio de Asuntos Económicos y Transformación Digital*, que conferix caràcter «oficial» (un concepte líquit) a dites denominacions, totes i cadascuna de les formes previstes en el *Nomenclàtor geogràfic del País Valencià* de M. Sanchis Guarner (1966). Convé saber que el *Nomenclàtor* (com els llistats de Coromines en 1933, 1954, etc.) és una simple relació de formes toponímiques: unes, lògiques; pero atres, simplement intuïdes o inventades com a «genuïnament valencianes» per l'autor; és dir, exentes de justificació crítica, històrica o documental.

Este *modus operandi* no ha variat des de la creació de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua (1998), la qual ha facilitat la promoció, oficialisació o desoficialisació de topònims en funció d'un criteri perfectament programat. En definitiva, en els darrers decennis, s'ha instaurat un, digam-li, *procediment al revés* en que no és la conclusió —el topònim a propondre— lo que se deduïx de les premises, sino que són les premises les que han d'acoplar-se a la conclusió; cosa extensiva a certs informes, més sesgats que científics, alegats en favor de dites alteracions. En este cas, és també la forma contemplada en la llista Sanchis – Coromines, **Montcada**, la proposta com a 'valenciana' al consistori de la ciutat.

2. Criteris

L'escritura correcta d'un topònim se determina a través de dos vectors: la pronunciació popular general i la justificació històrico-documental sobre un corpus suficient de testimonis. No la *determina*, per tant, l'etimologia. En el cas que abordem, la pronunciació ancestral del topònim és **monjká**, apocopant la sílaba [-ða], característica pròpia de les terminacions valencianes en [-áða]: vesprà(da), comprà(da), mascletà(da). Tal pronunciació es d'evidència directa per a un parlant valencià; i és la generalisada en les comarques valencianes (no n'arreplega cap d'atra el propi Coromines en *Onomasticon* V-339, i es corrobora a través dels *monjká* menors, com els d'Onil i Crevillent).

Paralelament, una revisió de les cites documentals de la paraula prova que, a partir del s. XIII, la forma escrita és majoritàriament **Moncada**; minoritàriament **Montcada**; i, en proporció que decau paulatinament, **Muncada** (més rar *Muntcada*) variant que queda fora de debat ya que no respon a cap de dicció actual, ni pareix passar, en temps antic, de vacilació vulgar de la vocal pretònica, com en montanya > muntanya, ton pare > tun pare. També pot tindre una explicació més etimològica, que senyalem al final.

3. Testimonis

Valga esta relació, gens exhaustiva, de testimonis per a corroborar estos dos principis:

Turrem de Moncada, 1234 (*Repartiment*, ed. Cabanes-Ferrer, II-22). *Alqueriam de Montcada*, 1240 (*Repartiment* II-104). *Turris de Moncada*, 1240 (*Repartiment* II, 122). // *Moncada*, 1239 (apud Lloréns Raga, *La ciudad de Moncada*, 1950, p. 8). // *Moncada*, 1246, canvi als Templers del poblat de Russafa (Sanchis Sivera, *Nomencl. Diócesis Val.*, 299). // *Muncada*, 1246 (Huici-Cabanes, *Docs. Jaime I*, 412, 413, etc.).

Termino de Monchada, Monchada, Muncada, Munchada, 1248, carta pobla de Moncada (Díaz Manteca, *Libro privilegios Montesa*, 199-201). // *Moncada; fabricam de Moncada; molendinum nostrum de Moncada*, 1265, carta pobla de Borbotó, en terme de Moncada (*ibid.*, pp. 201-202). // «Entre *Muncada* e Naquera», *Llibre Cort del Justícia València* 1287-88, doc. 40).

Moncada (dos voltes), *Muncada* (una dotzena), 1403, establiment de Moncada i Massarrojos pel Mestre de Montesa, on el notari és Bernat Narbonés, que escriu <Muntesia> pel valencià Montesa (Díaz Manteca, *Libro Privilegios Montesa*, 443 i ss.).

Moncada, 1409 (Piles Ros, *Llibre Avehinaments*, 1978, n.º 355). *Muncada*, 1414 (*ibid.*, n.º 481). *Muncada*, 1417 (*ibid.*, n.º 546). *Moncada*, 1427 (*ibid.*, n.º 863). *Muncada*, 1431 (*ibid.*, n.º 967). *Muncada*, 1437 (*ibid.*, n.º 1070). *Moncada*, 1446 (*ibid.*, n.º 1233).

«Y de Benetúcer, *Moncada* y Godella, / d'Albal, d'Alfagar, Patraix y Gilvella», circa 1490 (Gassull, *Brama dels llauradors*, ed. Vives Mora, 1901, p. 7). //

«Tormos y *Moncada*», «Albalat de Sorells y *Moncada*», etc., 1795 (Cavanilles, *Observaciones* I, pp. 120, 129, 130, 145, 147).

Etc.

La documentació moderna i contemporànea té generalisadament **Moncada**; i **Moncada** és, a la volta, la forma castellana o espanyola, idèntica en la grafia, que no afecta al problema tractat.

4. Una teoria poc científica

No obstant, a la vista d'estes dos evidències, s'ha pretés que siga l'etimologia, o més exactament, la filiació històrica del topònim la que justifique una forma normativa **Montcada**, cosa que deuria quedar definitivament aclarida. Puix be, tal

pretensió no és acceptable. No ho és, salvo com a informació complementària en casos concrets, en cap de topònim; ni com a método del que se puga deduir la correcció d'una forma. De fet, atindre-se'n estrictament a l'etimologia, quan esta és segura, ens obligaria a escriure *Nòles* i no *Nules*; *Vall Alba* i no *Vall d'Alba*; *Cocentània* i no *Cocentaina*; i molts més. D'ahí que la teoria de Coromines i seguidors, que considera el *Moncada* valencià creació directa dels cavallers vinguts en Jaume I, o del mateix Pere de Montcada i Aragó, qui va rebre del rei el lloc de Moncada quan a la conquesta, no te conseqüència llingüística ni normativa ninguna.

En concret, la teoria de Coromines, qui pensa que el nom valencià fon fabricat pels peons i almogàvers catalans en 1234, és una hipòtesis no ya falible, sino inventiva i contradictòria (*Onomasticon* V, 338-339). Si, per una part, al *Moncada* valencià li és indiferent l'etimologia del *Montcada* català pronunciat **munjáðə** (segons l'autor, de MONTE CATANI, 'la montanya del càdec, del ginebre'), puix es tracta de dos topònims que poden derivar d'una mateixa base o de bases etimològiques distintes, per una altra part, resulta inverosímil que el *Moncada* d'ací rebera nom, en viu i en directe, en 1234, quatre anys abans de la conquesta de València, d'unes tropes i un cavaller que estaven absents. La donació real és clara: «P. de Montecatano: **turrem de Moncada**, cum suis alqueriis», o siga, 'Pere de Mont[cada]: la torre de Moncada i les seues alqueries' (*Repartiment* II, 20), distinguint-se el nom del rebedor i el nom, que significativament ya era ya *Moncada* sense *-t*, de la propietat rebuda. És més, quatre anys més tart (1240), la «*turris sive alqueriam de Montcada*», passa a mans de 100 aragonesos de Calatayut (*Repartiment* II, 104); reservant-se en el terme d'eixa «*Turris de Moncada*» un casal de molins per al jacetà Sancho de Bolás (1240) (*Repartiment* II, 122).

També és possible, inclús provable, que el nom da la ciutat de l'Horta valenciana no derive tampoc del llatí MONTE CATANI, 'la montanya del ginebre' (un orige que, a pesar de tot, no se pot rebujar a les braves, a tenor de la fortificació ibèrica del Tos Pelat, un tossal de 100 m. aproximats d'altitud ubicat en el seu terme), sino del nom àrap personal **Muqaddam**, per mera propagació de la consonant nasal. Si és aixina,

la que ya en 1234 se denomina «Torre de **Moncada**» seria la romanisació d'un *Torre de Muqaddam* o *Burÿ Muqaddam* ('la torre del principal', 'del caporal'), lo que aclariria dos coses: l'insistència de la variant «Muncada», inexplicable com a realia d'una dicció catalana-oriental; i l'absència majoritària de la -t, ya que el *Mont-*dels pocs «Montcada» escrits vindria de la simple confusió de *Mon-* en el *Mont* (este sí autèntic) de Montíber, Montserrat, Montroy.

5. Conclusió

D'estes consideracions se deriva que, atenent als principis d'acreditació històrica i pronunciació heretada i actual, l'única forma correcta i normativa a que deu ajustar-se el nom de la ciutat és **Moncada**.

Leopoldo Peñarroja Torrejón
Real Acadèmia de Cultura Valenciana

Setembre de 2023